

Шушко А. В.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри перекладу

Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

Комар Л. В.,

старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин,
адміністрування та мовної підготовки

філії «Кременчуцький інститут ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

ІНШОМОВНІ ОЗНАКИ У ФОНЕТИЧНІЙ СТРУКТУРІ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Анотація. У статті розглянуто особливості фонетичної структури лексичних запозичень у британській та американській вимовних нормах. Основними ознаками іншомовності фонемних та акцентних структур запозиченої лексики є наявність іншомовних фонем, фонотактичних особливостей, вільне фонемне й акцентне варіювання, генетична характеристика таких лексичних одиниць.

Ключові слова: фонемна структура, акцентна структура, вільне фонемне та акцентне варіювання, лексичні запозичення.

Постановка проблеми. Ступінь освоєння лексичних запозичень у мові характеризується наявністю формальних ознак, які маркують їхнє іншомовне походження. Сучасна англійська мова належить до такого типу мов, у яких певна частина запозиченої лексики виявляє ознаки іншомовності, а в іншій її частині такі ознаки відсутні [5, с. 126].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема освоєння іншомовних слів у мові висвітлюється в роботах багатьох мовознавців [2; 4; 5; 8]. Однак багато питань асиміляції запозичень на різних рівнях мовної системи залишаються нерозв'язаними. Зокрема, потребує окремого розгляду питання про особливості процесу освоєння запозичених лексичних одиниць на фонологічному рівні.

Мета статті полягає в систематизації специфічних іншомовних ознак фонемних та акцентних структур у складі лексичних запозичень в аспекті британської та американської вимовних норм.

Виклад основного матеріалу. За ступенем асиміляції іншомовна лексика поділяється на [1, с. 213]: а) повністю асимільовані слова, що відповідають усім морфологічним, фонетичним та орфографічним нормам мови-реципієнта і сприймаються мовцями як питомі слова, а їхнє іншомовне походження можна дослідити за допомогою спеціального етимологічного аналізу, наприклад: *operate, travel, wall*, та б) частково асимільовані слова, що зберігають ознаки іншомовності у своїй вимові, написанні та граматичній формі, а також які передають поняття, пов'язані з іноземною національною культурою, наприклад: *ikebana, karaoke, croissant*.

Неповністю асимільовані слова іншомовного походження, як правило, представлені двома видами вимови у найбільш авторитетних лексикографічних джерелах вимови [9; 10]. До першого належать головний та альтернативний варіанти вимови запозичень, які вказують на ступінь фонетичного освоєння в англійській мові, наприклад: *bhagwan* (хінді) /'bæg wɑ:n bʌ 'gwa:n/. Другий вид вимови запозичень

презентує вимову мови-джерела, наприклад: *pillote* (фр.) /'pæp i læt ə-, -lɒt/ || /'pæp i 'jout ɾɑ:p-/ – *Fr* [pɑ pi jɒt].

У межах нашого дослідження фонемні та акцентні структури запозичених слів англійської мови, які були відібрані шляхом суцільного обстеження зі словників вимови [9; 10], виявляють певні ознаки іншомовного походження, а саме:

1. Наявність іншомовних фонем /b/, /z/, /ɑ:/, /æ/, /ɔ:/, /x/, що відбиваються, як правило, у словах французького та німецького походження, наприклад: *bien-pensant* (фр.) /bjɛ̃ pɑ̃: 'sɑ̃:/, *garçon* (фр.) /gɑ:r 'sɔ̃:/, *sprachgefühl* (нім.) /'ʃpɾɑ:x gə ˈfju:l/, *vingt-et-un* (фр.) /vɑ̃t e' ɛ:/, *virement* (фр.) /'viɛ̃ mɑ̃/. Такі фонемні вживаються в 4,5% запозичених слів у британській вимові/БВ й 1,81% лексичних одиниць в американському вимовному варіанті/АВ від загальної кількості досліджуваного корпусу іншомовних слів – 1047.

2. Фонотактичні особливості, а саме не властиві фонологічній системі англійської мови розміщення/сполучення голосних і приголосних фонем, наприклад: *joie de vivre* (фр.) /ʒwa: də 'vi:v rə/, *soigné* (фр.) /'swɑ:n jɛ/ містять сполучення приголосних -v r-, -n j-, які не притаманні фонотактичній організації питомих англійських слів; у запозиченні *jūjitsu* (яп.) /dʒu 'dʒits ɹ:/ довгий голосний вживається в ненаголошеній позиції в кінці слова, що не є характерним для власне англійської лексики. У британській вимові такі особливості зафіксовані в запозиченнях, які складають 4,58% від загальної кількості досліджуваного масиву запозичених слів, а в АВ – 4,3%.

3. Фонемній структурі 425 досліджуваних запозичень, або 40,6% іншомовних слів, притаманна фонемна субституція, тобто заміна одного звука іншим, коли в мові, що запозичує, немає звука, що відповідав би звукові мови-джерела запозичення [7, с. 432]. Наприклад: *alla breve* (іт.) /æ l ə 'breɪv i/ – *It* /a lə 'bre: ve/; *astrakhan* (рос.) /æ s trə 'kæn/ – *Russ* /'ɑ s trə xən/; *schadenfreude* (нім.) /'ʃɑ:d ə n ˈfrɔɪd ə/ – *Ger* /'ʃɑ:d ə n ˈfʁɔyd ə/.

4. Співіснування у межах норми фонемних та акцентних варіантів слів, які утворюються засобами так званого «вільного» фонемного варіювання (ВФВ), або варіювання місця та ступеня словесного наголосу, коли внаслідок зміни однієї фонемі на іншу (-i) в одній і тій же позиції або зміни місця наголосу утворюється не нове слово, а модифікація (-i) фонетичної структури одного і того ж слова (його вимовні варіанти) [6, с. 98]. За даними авторитетних лексикографічних джерел [9; 10], запозичені слова займають найбільший варіантний ряд, тобто найбільшу кількість вимовних варіантів у тому ж самому слові. Як правило, особливість кодифікованих варіантів

іншомовної лексики зумовлюється двома різноспрямованими тенденціями: а) наближення звучання іншомовного слова до оригіналу; б) наближення звучання запозичень до споконвічних англійських слів [4, с. 13]. Необхідно зазначити, що альтернативний варіант вимови запозичень може по-різному впливати на основний варіант, наприклад: а) повністю витіснити його з нормативного вжитку; б) витіснити лише на певний час; в) змінювати його фонетичну структуру [6, с. 171].

У нашому дослідженні лексичні запозичення з варіюванням фонемних і акцентних структур становлять 618 лексичних одиниць, або 59,03% запозичень у британській вимові, наприклад: *dulcet* (ит.) /'dʌls ɪt -ət/, *frottage* (фр.) /'fʁɔt rɑːʒ frɔ 'tɑːʒ/, *bouquet* (фр.) /bu 'keɪ bəʊ-, 'bu:k ei/. В американському вимовному варіанті такі слова нараховують 388 запозичень, або 37,06% іншомовних слів, наприклад: *champignon* (фр.) /ʃæm 'pɪn jɒn ʃəm-/ , *aikido* (яп.) /aɪ 'kiːdou ,aɪki 'dou/, *rondeau* (фр.) /'rɑːnd ou rɑːn 'dou/.

5. Особливості фонетичної структури та графічна форма запозичень можуть вказувати на їхню генетичну належність. Етимологічний аналіз досліджуваних лексичних запозичень свідчить про найбільшу частотність запозичень із французької, італійської, німецької, азійських і класичних мов, що поповнили словниковий склад англійської мови в ХХ – на початку ХХІ століття.

Франкомовні слова, які є стабільним джерелом запозиченої лексики в англійській мові, становлять найбільший відсоток у нашому експериментальному матеріалі – 38,11% лексичних одиниць. Велика кількість французьких запозичень вміщують фонемні, які не властиві англійській мові: голосні назалізовані фонемні, сполучення двох губних фонем, вживання довгого голосного у кінцевій ненаголошеній позиції, наприклад, у вимові слів: *bombe* /bɒmb/, *chichi* /'ʃiː ʃiː/, *croissant* /'kwæs ɔ̃/, *dada* /'dɑːd ə/. На часі освоєння франкомовних одиниць вимовними нормами основних варіантів англійської мови має незавершений характер, вони зазвичай містять елементи, які не властиві мові-джерелу. Такий вид запозичень традиційно називається *галліцизмами* [8, с. 78]. Іноді галліцизми асоціюються зі словами місцевого колориту, а також вони позначають характерні особливості, звичаї, спосіб мислення, притаманні французькій нації [там само]. Інтенсивність процесу пізніх запозичень з французької мови зумовлюється розвитком економічних, політичних, культурних відносин між двома країнами. Франкомовні слова часто вживаються британцями заради престижу, як прояв «мовного снобізму» (термін Т.Н. Черемісіної) [8, с. 86]. Пізні французькі запозичення мають особливості у своїй акцентній структурі, зокрема збереження наголосу на останньому складі, що властиво акцентним закономірностям мови-джерела, наприклад: *c'est la vie* /sɛi la 'viː/, *crème brulée* /krem bruː 'leɪ/. Такі запозичення мають варіанти акцентної структури, які утворені вільним варіюванням місця наголосу, наприклад: *chauffeur* /'ʃəʊf ə ʃəʊ 'fɜː/, *frottage* /'frɔt əːʒ -ɪdʒ frɔ 'tɑːʒ/. Характерним для французьких запозичень є те, що вони підлягають частковій, а не повній фонологічній асиміляції, і відображають особливості вимови мови-джерела.

На сучасному етапі в англійській мові має місце «переорієнтація» щодо джерел запозичень. На перше місце все більше виходять іншомовні слова з азійських мов, особливо з японської, причому запозичуються не лише екзотизми, але й одиниці, необхідні для внутрішніх потреб носіїв англійської мови [2, с. 15]. Іншомовні слова з несвропейських мов, як правило, відбиваються в таких сферах: 1) кулінарія: *avgolemono* (грец.); *sushi* (яп.), *tempura* (яп.); 2) спорт: *aikido* (яп.), *judo* (яп.), *kung-fu* (кит.);

3) наука і техніка; у цій сфері, як правило, запозичуються назви торгових марок: *Fuji* (яп.), *Fujitsu* (яп.), *Nissan* (яп.). Таким запозиченням властиве збереження графічної та фонетичної форми мови-джерела. Це викликано їхнім низьким функціональним навантаженням та обмеженою сферою вживання.

Висновки. Отже, іншомовне походження фонетичної структури запозиченої лексики, окрім спеціальних етимологічних досліджень, може бути встановлено за сукупністю певних ознак, які визначають ступінь освоєння фонемних та акцентних структур іншомовного слова в мові-реципієнті, та зумовлює подальші наукові розвідки щодо шляхів його повної нормативної адаптації.

Література:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. Москва : Изд-во лит-ры на иностр. языке, 1986. 317 с.
2. Зацний Ю.А. Развитие словникового состава английской мови в 80-90-ті роки ХХ століття: автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 1999. 32 с.
3. Мальковский Г.Е. Свободное варьирование английскими фонемами. *Вопросы фонетики и фонологии*. Иркутск, 1972. Вып. 1. С. 98–120.
4. Мошнина Т.В. Развитие орфоэпической нормы английского языка, обусловленной социально-лингвистическими факторами: автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Москва, 1989. 16 с.
5. Мусорин А.Ю. О характеристике лексической специфики при описании языка : матер. Третьей научной конференции. Новосибирск, 2002. С. 126–129.
6. Парашук В.Ю. Зміни в кодифікованих вимовних нормах сучасної англійської мови. *Наукові записки КДПУ ім. В.Винниченка. Серія: «Філологічні науки (мовознавство)»*. Кіровоград, 2000. Вип. 26. С. 165–175.
7. Справочник лингвистических терминов / за ред. Д.Э. Розенталя, М.А. Теленкова. Москва, 1972. 495 с.
8. Черемисина Т.И. Заимствование и закрепление галлицизмов в современном английском языке. *Вопросы лексикологии*. Новосибирск, 1977. С. 77–88.
9. Cambridge English Pronouncing Dictionary / Originally compiled by D. Jones. – 17th ed. / Edited by P. Roach, J. Hartman and J. Setter. – Cambridge, 2006. 599 p.
10. Longman Pronunciation Dictionary / Compiled by J.C. Wells. – Harlow, 2000. 870 p.

Шишко А. В., Комар Л. В. Иноязычные признаки в фонетической структуре лексических заимствований

Аннотация. В статье рассмотрены особенности фонетической структуры лексических заимствований в британской и американской произносительных нормах. Основными признаками иноязычия фонемных и акцентных структур заимствованной лексики являются наличие иноязычных фонем, фонотактические особенности, свободное фонемное и акцентное варьирование, генетическая характеристика таких лексических единиц.

Ключевые слова: фонемная структура, акцентная структура, свободное фонемное и акцентное варьирование, лексические заимствования.

Shyshko A., Komar L. Foreign language features in the phonetic structure of lexical borrowings

Summary. The paper highlights the peculiarities of the phonetic structure of loanwords in British and American pronouncing norms. The main features of alien status of phonemic and accentual structures of borrowings are the availability of loan phonemes, phonotactic peculiarities, free phonemic and accentual variation, and genetic characteristics of such lexical units.

Key words: phonemic structure, accentual structure, free phonemic and accentual variation, lexical borrowings.